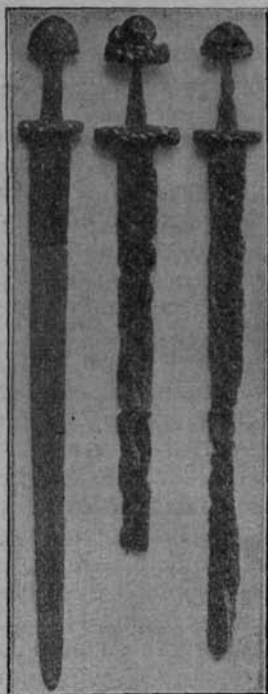

Muzeumi értesítő.

A székesfehérvári honfoglaláskori kardok.

Székesfehérvárról eddig öt honfoglaláskori kard ismeretes. Közülök kettőt a M. N. Múzeum, hármat a Székesfehérvári Múzeum őriz. Az első 1892-ben a Demkóhegy ma már házakkal beépített homokbányájában került felszínre. Ugyaninnen származik a N. Múzeum másik kardja is, melyet Lichtneckert József ásott ki 1903-ban. A Székesfehérvári Múzeum példányai közül egy a sárkereszturi országút mentén 1916-ban feltárt temetőből, kettő az 1924-ki rádiótelepi ásatásokból való.

Az 1892-ben talált kardot Nagy Géza ismertette először az Arch. Ért.-ben (1892, 302—304 l.), majd a Fejérvármegyei és Székesfehérvár Városi Tört. és Rég. Egyesület 1893-ki évkönyvében (275 l.). Utána Hampel közölte (Alterth. I, 485. k. és II. k. 580. l.) Legújabbban Fettich N. emlékezett meg róla. „Adatok a honfoglaláskor archeológiájához“ c. dolgozatában (Arch. Ért. 1931, 48—112. l.), ahol ismertette a kenézlői kardot (U. o. 83. l. 56. k.), mint vele azonos típusú és eredetű szablyát, a demkóhegyit is megemlíti. (U. o. 103. l.). A két kard ugyanis nemcsak formailag, de technikaileg is megegyezik egymással, amennyiben keresztvasuk a demkóhegyié bronz-, amazé ezüstberakásos. Ugyanilyen a hevesmegyei Csák-Beregrólszármazó szablya is (Hampel :I. m. II. 849. l.) E féंबरakásos diszítés Fettich szerint tulajdonképp a skandináv vagy normann kardok technikájának átvétele. Eréven a székesfehérvári kard rokon a bécsi Schatzkammer-ben őrzött, u. n. „Nagy Károly-kard“-dal (Hampel: I. m. I. 490 á, Arch. Ért. 1931, 41. és 42. k.), ami egyben származását, korát is elárulja. Fettich ugyanis oroszországi anológiák

alapján kimutatja, hogy e kardok a magyarság lebediai tartózkodásával függnek össze.

A most ismertetett demkóhegyi kard egyélű kissé hajlott pengéjű, tehát szablyatípus kissé előre görbülő markolattal. Ezzel szemben az 1903-ban talált demkóhegyi kard pengéje kétélű

egyenes, középen széles vércsatorna nyomaival. Markolata is egyenes, melynek végén három cikkelyű, oldalát összenyomott gombja van külön tagozatú talpazattal. Megvan hüvelyvége is, 10 cm. hosszú bronzpánt domború növénydiszítménnyel. Részletes leírását és rajzát Nagy Géza közli az Arch. Ért.-ben (1906, 130. l. 5. k. és 134. l.), Hampel József pedig „Újabb tanulmányok a honfoglaláshoz emlékei“-ről című művében foglalkozik vele (29 l, 200 l. és 83.-t) Hampel e kardot „frank“ kardnak tartotta, mely „vagy a külföldön vívott csaták diadalmi jele gyanánt ide jutott idegenföldi fegyver, vagy nem is volt a demkóhegyi pallos már egészen külföldi fegyver“ (Hampel J.: l. m. 29. l.) Fettich szerint pedig: „A honfoglaló magyarság katonai szervezkedésének közvetlen emlékei ezek, melyek a honfoglalást megelőző nagy gazdasági és vele együtt katonai fellendülés idejére, a levediai korszak második felére vezetnek vissza.“ (Fettich N.: A levediai magyarság a régészet megvilágításában. Századok 1933, 396. l.)

Ugyanilyen egyenes pengéjű és gombos fejű pallosformája van a Székesfehérvári Múzeumban őrzött, honfoglaláskori kardoknak is. Részletes leírásuk és képük az Arch. Ért.-ben (1923-26. évf. 245-257. l.) és a Hadimuzeumi Lapokban (1926, 5—7. sz.) jelent meg összehasonlítva azokat a prágai Szent-István, a varsói Krazsinszki-könyvtár és a kievi Kanenkó-féle gyűjtemény Dnjeper-melléki kardjával. Ez egyenes kardokat, szemben Hampel frank-elméletével, Fettich ezüst borításos diszítésük alapján, ami az egyik székesfehérvári kardon is kivehető, skandináv típusú normann kardoknak mondja és Lebédiával hozza összefüggésben. (Arch. Ért. 1931. 62. l.) Egyrészüket még onnan hozták magukkal, miként a görbe pengéjű szablyát, talán mint ennek tovább fejlődött alakját. A szablya-típus azonban lassan-lassan kivész és Szent-István korától fogva miként nyugaton, a magyarságnál is az egyenes, két-élű, gombos markolatú pallos-alak lesz az uralkodó típus.

A Székesfehérvári Múzeum e három normann kardjából Fettich a Századokban fentebb említett közleményében is megemlékezik (396 l.) mint publikálatlan példányokról. E megállapítása azonban téves, mert miként fentebb jeleztük, ismertetésük, képük már megjelent és csak kettő származik a rádiótelevízió temetőből, a harmadik a sárkereszturi utmentén feltárt ősmagyar sírokból való. Új azonban Fettich ama felfogása a Hampel-féle felfogással szemben, ki e kardokat frank típusnak mondta, hogy ez egyenes kardok normann kardok és miként a kievi kard, még a levediai időkből valók, és „Magyarország területén a honfoglalást megelőző időktől kezdődően a X. és XI. századokon át állandóan divatosak.“ (Fettich N. l. m. 396. l.)

Az Archeológia Hungarica XII. kötetében (Paulsen Péter: Magyarországi Viking leletek) szintén szó esik a N. Múzeum szé-

keszfehérvári, egyenes pengéjű kardjáról, még pedig mint viking leletről (35. l.). Főleg hüvelyvégével foglalkozik (39 és köv. l.). Képét is közli (XIII. t. 3. k.). E fajta kardhüvely végek Oroszországban, Bulgáriában, Lengyelországban és a Baltikumban (Észt-, Lett-, Kelet-Poroszország) fordulnak elő. Ebből Paulsen azt következteti, hogy az olyanforma kardok, mint a magyarsági, egyenes pengéjű, honfoglaláskori kardok, valószínű a gotlandi vagy dániai fémművességi központok egyikében készültek. Innen kereskedelmi uton kerültek Kelet-Poroszországba. Ugyanezen központok másik fémművességi központjában a kardokhoz szükséges hüvelyvégeket gyártották (42. l.). Hogyan kerültek a vikingkardok Kelet-Poroszországból Magyarországra, erre a Gnesen, Prága, Krakó, Lemberg melletti leletek és helynevek adnak feleletet, mint mindmennyi viking kolónia és ezek közvetítették Magyarországra felé a kereskedelmet.

A Székesfehérvári Múzeum egyenes honfoglaláskori kardjairól Paulsen nem vesz tudomást, bár az Arch. Ért. 1923—26. évfolyamából ezt ismerhette volna, hol több képben is megjelentek (81, 83, 86. kép). Pedig a rádiótelepi ásatás háromdudoros markulatú kardja méltó társa a budapesti, a váci és beszteci kardoknak (Paulsen 35. l. IX. 1: XI, a-b; XII. l.). Teknősbékát utánzó markolatgombja, ezüstsodronyos markolatja, a rajta kivehető ezüstborítások nagyon megérdemelték volna, hogy említés történjék róla.

Marosi Arnold.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Ősmeradványok Kislángon.

A kislángi jegyzőség a tavasz folyamán egy masztonon-zápfogat küldött be a múzeumnak jelentve, hogy annak lelőhelyén egyéb őslénymaradványok is találhatóak. A lelőhely a község déli végén nyitott községi homokbánya. A helyszíni szemle alkalmával tartott megbeszélések szerint a masztonon fog és a vele talált leletek a felszíntől mintegy négy és fél méternyi mélységben sárgás-vörös homokrétegből kerültek elő, mely alatt agyagréteg következik. A víz hordta össze egy halomra az összefüggés nélküli különféle csontokat. A községben széthordott csontokból a következőket sikerült a múzeum számára megmentenünk: 1) masztonon zápfog egészben, 2) masztonon

zápfog töredékekben, 3) az előbbiektől eltérő színű gumós zápfogtöredékek, 4) zápfogtöredékek tekervényes zománcreteggel, 5) zápfog félhaldalakú és párhuzamos zománcclemezekkel, 6) okkersárga masztonon-csontválttöredékek, 7) masztonon-agyartöredékek, 8) vadkan agyar, 9) teljesen átkövesedett őslényvázrészek, 10) agancs és állkapocstöredék a felszínhez közel fekvő kavicsrétegből. (Lt. sz. 341—344/1934.) Egyéb a múzeumban őrzött masztononleletek: egy-egy zápfog Füléről (240/1933) és Polgárdiról (425/1929).

Kőkori leletek Nagylángról.

Ifju Ferenc, nagylángi igazgató tanító két ékalakú (Lt. sz. 9046—50). és négy törött fejszealakú kőeszközzel